

Debatt

debatt@dn.no

Truer menneskerettighetene demokratiet?

Kritikken av menneskerettsjusen er dels skivebom, dels for sneversynt, og dels tuftet på et for magert demokratiideal.

Professor Ole Gjems-Onstad er bekymret i sine kronikker 28. juni og 3. juli for at de internasjonale menneskerettighetene er løpt løpsk. Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) skaper inflasjon av menneskerettighetene ved sin tolkning av Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK). Likeså med FN-organene som overvåker de globale menneskerettighetene. Resultatet er en bred folkelig motstand i form av brexit, Trump og Le Pen.

Vi er blant de akademiske klakørene Gjems-Onstad kritiserer - vi er to av redaktørene bak boken «Menneskerettighetene og Norge» som angivelig bagatelliserer kneblingen av den demokratiske debatten.

Vi deler bekymringen over den minkende oppslutningen om internasjonale organer, inkludert EMD. Men Gjems-Onstads kritikk er dels skivebom, dels for sneversynt, og dels tuftet på et for magert demokratiideal. Gjems-Onstads vrengebilde av EMD støtter opp under den populistiske motstanden mot internasjonale organer, istedenfor å bidra til økt forståelse - og nødvendig forbedring.

Helt fra starten ønsket statene at EMK skulle beskytte mot mye mer enn de groveste menneskerettighetskrenkelsene som tortur. Og menneskerettighetene må tolkes dynamisk; de må tilpasses endringene i det samfunnet de er satt til å betjene. EMD overvåker både de 'snillere' og de 'slemmere' statene i Europa, enten det er beskyttelse mot dårlig fangebehandling i Russland, begrensninger i ytringsfrihet i Tyrkia og domstolens uavhengighet i Ungarn, eller når norske myndigheter overser tomteeiernes eiendomsrett.

EMD har historisk vært en stor suksess både for Europa og Norge.

Norges forhold til EMD og FN-komiteene er demokratisk forankret. Stortinget har med åpne øyne etter kritisk og lang drøfting akseptert EMK og FN-konvensjonene med de tilhørende tilsynsorganene med vedtagelsen av menneskerettsloven i 1999 og grunnlovsendringene i 2014.

På flere måter gjør EMD gjør norsk forvaltning og rettsprak-

Gjems-Onstads vrengebilde av EMD støtter opp under den populistiske motstanden mot internasjonale organer, istedenfor å bidra til økt forståelse - og nødvendig forbedring, skriver artikkelforfatterne. Her fra en høring i domstolen i 2014 om terrorangrepet mot en skole i Beslan i Russland i 2004. Foto: Frederick Florin/AFP/NTB Scanpix

Innlegg Andreas Føllesdal og Geir Ulfstein

sis mer demokratisk. De aller fleste sakene hvor EMDs og traktatorganenes praksis har hatt betydning i Norge, har ikke gjeldt lovgivningen, men justert forvaltnings- og rettspraksis for å sikre at den er i samsvar med Stortingets ønske om å respektere de internasjonale menneskerettighetene.

Det er bare to saker som har krevd lovendring. I begge sakene hadde imidlertid Stortinget betydelig frihet til å bestemme hvordan lovgivningen skulle endres. Riktignok setter EMDs praksis grenser for hva som kan vedtas av nye lover. For eksempel at utlendinger ikke kan

Debatten om menneskerettsjusen

- 28. juni. Ole Gjems-Onstad: Menneskerettsjusen er en demokratisk utfordring.
- 3. juli. Ole Gjems-Onstad: Hyperinflatert og devaluert.
- 4. juli. Petter Wille og Kristian Reinert Haugland Nilsen: Menneskerettigheter til folket.
- 7. juli. Eirik Holmøyvik: Overdreven frykt.
- 8. juli. Hans Petter Graver: Menneskerettigheter - utopi og vern.
- 10. juli. Vidar Strømme: Presset mot menneskerettighetene
- 12. juli. Janne Haaland Matlary: Menneskerettigheter mot politisk makt.

sendes til land hvor de risikerer dødsstraff eller tortur. Men det er lite som tyder på at et stortingsflertall ville ønsket slik lovgivning.

EMD har styrket ytringsfrihetens kår i Norge i saker som

har krav på offentlig interesse. Det økte vernet for ytringsfriheten representerer en styrking av demokratiet.

EMD har ofte påpekt mangel på nasjonal demokratisk debatt blant de folkevalgte før lovgiving. EMD har sagt tydelig fra at den ofte tilkjenner en nasjonal skjønnsmargin til stater - men helst bare når det er tydelig at en slik demokratisk debatt har funnet sted.

Den slags demokrati som normativt sett er verd å forsvare og adlyde, er et konstitusjonelt flertallsstyre med rettighetskranker og domstolsprøving. Men EMD illustrerer dilemmaene med en ny maktfordeling. Mangelen på en internasjonal lovgiver tilsier at EMD bør vise forsiktighet med å overprøve beslutninger fra nasjonale folkevalgte. Dette reflekteres i EMDs bruk av den nasjonale skjønnsmarginen. Man kan diskutere om domstolen går langt nok i anvendelsen av denne marginen - eller om den går for langt. Det er også grenser for hvor langt EMD bør gå i dynamisk tolkning av EMK - ut fra respekt for nasjonale lovgivere.

Det er dessuten grunn til å spørre om EMD er under tilstrekkelig kontroll. Det finnes flere begrensninger på hvordan domstolen kan bruke sitt skjønn. Noen føringer kan ligne på de som nasjonale dommere møter: profesjonsinterne normer om tolkningslære og klar argumentasjon. Dessuten velges dommerne gjennom en prosess med nasjonal nominering og valg av Europaparlamentet. Dommene er gjenstand for faglig og offentlig debatt. EMD har dessuten vært gjenstand for kritisk gjennomgang ved flere ministerkonferanser, senest Brighton-prosessen.

Og sist men ikke minst: EMD er avhengig av nasjonal vilje til å gjennomføre de dommene som blir avsagt. Statene kan i ytterste fall nekte å gjennomføre en dom, eller si opp EMK. Men mer fruktbart er en dialog med nasjonale lovgivere og domstoler, hvor disse organene aktivt tar del i tolkningen av EMK.

Professor **Andreas Føllesdal** og professor **Geir Ulfstein**, PluriCourts Senter for fremragende forskning, Juridisk fakultet, Universitetet i Oslo